

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

ФАКУЛЬТЕТ КУЛЬТОРОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
Кафедра цифрових комунікацій та інформаційних досліджень

**Кваліфікаційна робота магістра
на тему: «Краєзнавчий аспект роботи бібліотек Сумщини»**

Виконала:

здобувачка 2 курсу магістратури
заочної форми навчання спеціальності
029 Інформаційна, бібліотечна та
архівна справа заочного відділення
Хоптінська Алеся Григорівна

Науковий керівник:

Філіпова Людмила Яківна доктор
педагогічних наук, професор кафедри
цифрових комунікацій та
інформаційних технологій

Рецензент:

Самойлова І.В., завідувачка сектору
обліку та реєстрації користувачів
Комунального закладу Сумської
міської ради «Сумська публічна
бібліотека» Центральна бібліотека
ім.Т.Г.Шевченка (м.Суми)

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретичні основи краєзнавчого бібліотечно–бібліографічного обслуговування.....	5
1.1 Бібліотечне краєзнавство: головні завдання та принципи.....	6
1.2 Огляд літератури з теми.....	9
1.3 Роль бібліотек у збереженні та поширенні краєзнавчої інформації.....	11
Розділ 2. Формування бібліотечного краєзнавства в Україні.....	16
2.1. Функції краєзнавчого бібліотечно–бібліографічного обслуговування..	16
2.2. Електронні ресурси та бази даних у краєзнавчому бібліотечно–бібліографічному обслуговуванні.....	23
2.3. Аналіз краєзнавчого бібліотечно–бібліографічного обслуговування на Сумщині.....	29
2.4. Розроблення проекту розвитку краєзнавчого бібліотечно–бібліографічного обслуговування, на прикладі Сумської публічної бібліотеки.....	38
Висновки.....	41
Список використаних джерел.....	43
Додатки.....	46

ВСТУП

Після набуття Україною незалежності в 1991 році відбулися значні зміни у багатьох сферах суспільного життя, включаючи бібліотечну справу. Створення незалежної держави вимагало реорганізації бібліотечної діяльності та звернення уваги на краєзнавчий аспект цієї роботи. Нові умови незалежності створили нагоду для відродження найкращих традицій бібліотечного краєзнавства та висунули бібліотеки на передній план у відновленні історичної пам'яті нашої держави, вихованні гідності та патріотизму серед громадян.

Після незалежності України, бібліотеки стали активними учасниками відновлення історичної пам'яті нації. Вони створюють умови для збереження і вивчення історії України та її ролі в сучасному світі.

Розвиток краєзнавчої роботи допомагає формувати культурну ідентичність громадян та підтримує національну свідомість. Бібліотеки сприяють вихованню патріотизму та гордості за свою державу. У 90-х роках почалася активна інтеграція інформаційних технологій у бібліотечну справу. Бібліотеки створюють електронні краєзнавчі каталоги та бази даних, що робить доступ до інформації більш зручним та ефективним.

Об'єкт дослідження: краєзнавча діяльність бібліотек на території Сумської області, Україна.

Предмет дослідження: роль бібліотек у відновленні історичної пам'яті України, формуванні культурної ідентичності громадян, вихованні патріотизму та впровадженні інформаційних технологій у краєзнавчу роботу.

Мета дослідження: вивчення впливу незалежності України на розвиток краєзнавчої роботи бібліотек на території Сумської області.

Завдання:

- визначити роль бібліотек у відновленні історичної пам'яті України після набуття незалежності.
- дослідити вплив краєзнавчої роботи бібліотек на формування культурної ідентичності громадян та патріотизму.
- порівняти методи роботи краєзнавчої діяльності бібліотек Сумщини

Методи дослідження: Дослідження буде базуватися на аналізі літературних джерел, статистичних даних, а також інтерв'ю та анкетуванні фахівців у галузі бібліотечної справи. Крім того, будуть використані методи зіставного аналізу та порівняльного аналізу для вивчення тенденцій у розвитку краєзнавчої роботи в бібліотеках на Сумщині.

Практична значимість: Це дослідження має на меті висвітлити роль та вплив бібліотек на формування краєзнавчої діяльності в умовах незалежної України та розвитку сучасного краєзнавства в регіоні.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КРАЄЗНАВЧОГО БІБЛІОТЕЧНО– БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

Краєзнавча діяльність бібліотек є важливою складовою сфери культури та освіти в Сумській області. Після набуття Україною незалежності в 1991 році, ця сфера зазнала суттєвих змін, що вимагає ретельного аналізу та дослідження.

На цьому етапі розвитку краєзнавчої діяльності бібліотек Сумщини важливо розглянути загальний контекст цього процесу. Розуміння основних аспектів краєзнавчої діяльності в бібліотеках регіону допоможе визначити її роль у відновленні історичної пам'яті регіону, формуванні культурної ідентичності громадян та впровадженні інформаційних технологій у цю сферу.

У цьому розділі ми розглянемо загальний огляд краєзнавчої діяльності бібліотек в Сумській області, визначимо її основні особливості та значення для регіону. Безпосередньою метою цього розділу є поглиблене розуміння та аналіз сутності краєзнавчої діяльності бібліотек Сумщини, що стане основою для подальших досліджень у цій області.

Публічні бібліотеки відіграють важливу роль у створенні документальної пам'яті регіонів України. Вони є центрами культурного та духовного життя на територіальному рівні, де зосереджена збережена історична пам'ять місцевих жителів. Бібліотеки відіграють ключову роль у створенні енциклопедії або родоводу свого рідного міста, села або селища, об'єднуючи ентузіастів та однодумців.

1.1. Бібліотечне краєзнавство: головні завдання та принципи

Бібліотечне краєзнавство є важливою галуззю бібліотечної справи, спрямованою на вивчення, збереження та поширення інформації про конкретний регіон, його історію, культуру та спадщину. У цьому розділі ми розглянемо головні завдання та принципи бібліотечного краєзнавства.

Головні завдання бібліотечного краєзнавства [1]:

– одним із основних завдань бібліотечного краєзнавства є збереження історичної пам'яті регіону. Бібліотеки виконують роль обліковців подій, документів, фотографій та інших матеріалів, що стосуються минулого місцевості.

– бібліотеки займаються активним збиранням і документуванням матеріалів, які відображають культурну, історичну та соціальну спадщину регіону. Це можуть бути книги, статті, документи, фотографії, народні ремесла та багато іншого.

– бібліотеки працюють над тим, щоб зібрана інформація була доступною для громадськості. Вони проводять виставки, лекції, видають публікації та розробляють електронні ресурси, щоб популяризувати знання про регіон.

– бібліотеки розвивають освітні програми та навчальні матеріали, спрямовані на вивчення історії та культури регіону. Вони надають можливість навчання та дослідження для всіх бажаючих.

Принципи бібліотечного краєзнавства:

– бібліотеки прагнуть надавати об'єктивну інформацію про регіон без спрямованості на певну ідеологію чи політичну думку.

– інформація має бути доступною для всіх категорій користувачів без обмежень.

- бібліотеки співпрацюють з іншими установами, дослідниками та громадськістю для спільного збирання та розповсюдження інформації.
- збереження матеріалів і документів є однією з ключових принципів, оскільки це допомагає зберегти історичну спадщину для майбутніх поколінь.
- бібліотеки активно сприяють розвитку культурної та історичної свідомості громадян регіону та сприяють формуванню патріотизму.
- бібліотечне краєзнавство відіграє важливу роль у збереженні та популяризації культурної спадщини регіону, а також у розвитку освіти та патріотизму серед населення.

Таблиця 1.1 – Основні принципи краєзнавчої діяльності

Цілі краєзнавчої бібліотечної діяльності	Види краєзнавчої діяльності	Правила успішного здійснення краєзнавчої діяльності
забезпечення доступності краєзнавчих інформаційних ресурсів, продуктів і послуг;	формування, зберігання та використання фонду краєзнавчих і місцевих документів – краєзнавчого фонду;	відстежувати зміни в теорії та практиці бібліотечного краєзнавства й нормативному регулюванні цієї сфери діяльності, а також новачі в галузі інформаційної техніки й технології;
поширення краєзнавчих знань, формування, розвиток і задоволення краєзнавчих інформаційних потреб користувачів.	формування, ведення та використання краєзнавчого довідково-бібліографічного апарату;	приділяти увагу структурі та розвитку краєзнавчого документного потоку (а також потоку місцевих документів) як з погляду розсіювання та концентрації, старіння й актуалізації, так і з погляду виникнення нових форм і технологій доведення цієї інформації до споживачів;
	створення системи краєзнавчих бібліографічних посібників і бібліографічна діяльність;	зважати на специфіку краєзнавчих інформаційних потреб користувачів стосовно охоплення та глибини тематичних напрямів краєзнавства, типів і видів краєзнавчих ресурсів, продуктів і послуг.

Обласна універсальна наукова бібліотека (ОУНБ) є ключовим центром для зберігання краєзнавчих ресурсів, надання бібліотечно-бібліографічних послуг, методичної підтримки, координації та участі у науковій та громадській краєзнавчій роботі. Як хранительниця краєзнавчих ресурсів, ОУНБ здійснює пошук та збирання краєзнавчих та місцевих документів для свого регіону, виступаючи в ролі регіонального депозитарію і репозитарію краєзнавчих документів. Крім того, бібліотека забезпечує надійне зберігання та широкий доступ користувачів до краєзнавчих ресурсів.

Як центр бібліотечного обслуговування, ОУНБ надає різноманітні послуги, включаючи доступ до краєзнавчих та місцевих документів, а також до бібліографічної інформації про них. Користувачі можуть отримувати бібліотечне обслуговування для індивідуальних та довготривалих краєзнавчих запитів, а також консультативну підтримку щодо використання краєзнавчого довідково-бібліографічного апарату та інших джерел краєзнавчої інформації [2].

ОУНБ також виконує функції регіонального бібліографічного центру та бере участь у формуванні краєзнавчої бібліографії та національної бібліографії України. Бібліотека активно співпрацює з іншими установами та допомагає у представленні свого регіону у національному контексті. Крім того, вона виступає як методичний та координаційний центр, де розробляє загальну стратегію краєзнавчої діяльності та забезпечує її методичною підтримкою.

Цей підхід дає можливість ОУНБ виконувати комплексні функції у галузі краєзнавчої роботи та грати ключову роль у підтримці культурної спадщини та національної ідентичності регіону.

Централізована бібліотечна система (ЦБС) орієнтується на задоволення краєзнавчих потреб користувачів у двох напрямках [3]:

- пов'язаних з їхньою територією (місто, район);
- пов'язаних з їхнім регіоном (область, край).

У цій діяльності ЦБС та обласної універсальної наукової бібліотеки (ОУНБ) багато спільного, але є й відмінності, переважно у масштабах цієї роботи у ЦБС.

Щодо території, ЦБС є основним зберігачем інформації, центром бібліографічної діяльності та поширення краєзнавчих знань, оскільки [4]:

- максимально повно збирає краєзнавчі ресурси про територію;
- систематизує інформацію про ці ресурси у краєзнавчому довідково–бібліографічному апараті, навіть якщо документи зберігаються в інших місцях (з вказівкою на місцезнаходження);
- участь у корпоративній каталогізації документів щодо території;
- надає бібліографічне обслуговування з питань, пов'язаних з територією;
- організовує та проводить дослідження про свою територію та створює джерела краєзнавчої інформації.

Щодо регіону, ЦБС задовольняє загальні краєзнавчі потреби, а в інших аспектах виступає як посередник між користувачами та обласною універсальною науковою бібліотекою (ОУНБ).

1.2 Огляд літератури з теми.

Особливості діяльності Централізованої бібліотечної системи в наданні краєзнавчої інформації.

Централізована бібліотечна система, виступаючи як центр бібліографічної діяльності та поширення краєзнавчих знань, допомагає

виявляти, систематизувати та зберігати краєзнавчі документи про територію за принципом максимальної повноти. Як визначає Гончаренко В. А. централізована бібліотечна система виконує роль активного учасника корпоративної каталогізації, що сприяє упорядкуванню та доступності місцевих видань [5].

ЦБС також надає бібліографічне обслуговування, відповідаючи на запитання, пов'язані з територією. Це включає не лише надання конкретних документів, але і рекомендації щодо джерел, що можуть виявитися корисними для задоволення конкретних краєзнавчих інтересів користувача.

Централізована бібліотечна система активно організовує та проводить краєзнавчі дослідження щодо своєї території. Полякова М. В. включає створення первинних та вторинних джерел краєзнавчої інформації, а також взаємодію з іншими науковими та культурними установами для обміну дослідницькими результатами [6].

Така активна роль у дослідженнях збагачує зібрання краєзнавчої інформації та стимулює розвиток нових напрямків досліджень, що сприяє загальному підвищенню рівня знань та розуміння регіональної історії та культури.

Централізована бібліотечна система, функціонуючи як посередник між користувачами та обласною універсальною науковою бібліотекою, сприяє розширенню регіональних краєзнавчих знань. Вона створює умови для взаємодії з різними бібліотеками та інформаційними центрами на регіональному рівні, сприяючи обміну документами та дослідженнями, що є ключовими для збагачення краєзнавчих ресурсів.

Такий підхід робить ЦБС центральним форпостом у розповсюдженні та підтримці краєзнавчої інформації не лише на рівні місцевого співтовариства, але й на широкому регіональному просторі.

1.3 Роль бібліотек у збереженні та поширенні краєзнавчої інформації

Краєзнавчий фонд є основою всієї краєзнавчої діяльності бібліотеки, головним засобом реалізації її краєзнавчого призначення.

Фонд краєзнавчих документів – це впорядкована множина зафіксованих у документній формі відомостей про край. Краєзнавчі документи зосереджуються в різних установах системи – документних комунікацій суспільства: бібліотеках, архівах, музеях, органах НТІ, книжкових магазинах тощо.

Якісна особливість фонду краєзнавчих документів полягає в тому, що її системо утворювальною ознакою виступає змістовий зв'язок складових його документів з краєм, тобто наявність у них відомостей про край. У ФКД збираються краєзнавчі документи різноманітної тематики, типів і видів, хронологічної глибини, що призначаються для широкого громадського користування, багато аспектно розкриваються в краєзнавчому довідково–бібліографічному апараті (КДБА). У його видовій структурі можна умовно виділити три головних підфонди: книги, періодичні видання, електронні документи.

Специфічна особливість фонду краєзнавчої літератури, що є його головною якісною характеристикою, полягає саме в його повноті, а не в кількості представлених документів. Тематичний, типологічний, видовий, хронологічний, мовний тощо склад фонд краєзнавчих документів зазвичай збігається зі структурою фонду бібліотеки в цілому. Цей фонд має особливу цінність. Як правило, користувачі виявляють до нього постійний, але не надактивний інтерес. Своєрідність фонду краєзнавчих документів полягає й у тому, що краєзнавчі документи збираються та зберігаються незалежно від

їх актуальності і не підлягають списанню як застарілі за змістом. Оновлюється фонд краєзнавчих документів повільніше, ніж увесь бібліотечний фонд. І це відбувається тому, що щорічний мікропотік краєзнавчих документів є відносно невеликим. Величина фонду краєзнавчих документів значною мірою залежить від кількості назв, що виходять друком, у той час як від чисельності користувачів залежить тільки екземплярність краєзнавчих документів. До краєзнавчого фонду не входять документи, в яких відомості про край вміщені як окремі розділи, параграфи, абзаци та ін., окрім тих випадків, коли ці відомості є унікальними й оформлюються як самостійні одиниці зберігання (тематична папка, дайджест, копія документа тощо).

Зміст фонду краєзнавчих документів подібний до змістової структури всього фонду бібліотеки: видання суспільно–політичної тематики, природничо–наукові, технічні; з питань економіки, сільського господарства, культури та мистецтв; художня література тощо, тобто документи, які охоплюють усі аспекти життя області, району, міста або села.

Централізована бібліотечна система використовує загальні методики аналізу документного потоку для підбору та замовлення краєзнавчих документів. Вона класифікує ці документи на три групи залежно від потреб бібліотек [7]:

- універсальні краєзнавчі документи – необхідні для всіх бібліотек.
- спеціалізовані краєзнавчі документи – потрібні лише певним категоріям бібліотек.
- краєзнавчі документи для конкретних бібліотек – відповідають специфіці окремих закладів.

Цей фонд включає опубліковані та неопубліковані документи, що повністю або частково присвячені певному регіону чи містять цінні відомості про нього. Також враховуються різні форми документів та їх мови.

Закон передбачає право основних обласних бібліотек на безкоштовне отримання одного примірника усієї видавничої продукції області, включаючи електронні носії. Водночас, місцеві бібліотеки не мають обов'язкового права отримувати безкоштовні примірники місцевих документів, але можуть звертатися до органів місцевого самоврядування з проханням про їхнє впровадження.

Стабільне й регулярне надходження місцевих обов'язкових примірників документів до бібліотек сприяє формуванню повного фонду краєзнавчих матеріалів. Це сприяє створенню архіву місцевого друку, забезпечує депозитарне зберігання цих документів та гарантує доступ користувачів до них.

Обласна універсальна наукова бібліотека (ОУНБ), як депозитарій і репозитарій краєзнавчих та місцевих документів, виконує роль регіональної книжкової палати у своєму краї. Вона активно контролює процес надходження місцевого обов'язкового примірника документів до свого фонду, підтримує стійкі зв'язки з видавництвами та видавничими організаціями регіону, та надає їм консультаційну підтримку. ОУНБ створює та зберігає архів місцевого друку, що становить частину основного фонду бібліотеки з особливим режимом зберігання та використання. Крім цього, вона проводить державний бібліографічний облік місцевих документів, публікує бібліографічну, аналітичну та статистичну інформацію про них у традиційній друкованій формі та на веб-сайті бібліотеки, а також розповсюджує цю інформацію в Інтернеті. Бібліотека також бере участь у корпоративних проєктах, спрямованих на виявлення та поширення інформації про місцеві документи.

Першочергове завдання обласних бібліотек у межах комплектування краєзнавчих документів полягає у збиранні цих матеріалів у максимально повному обсязі та гарантуванні доступу користувачів до них. Вони забезпечують зберігання та доступ не лише до краєзнавчих ресурсів своєї

бібліотеки, а й до регіональних, національних та місцевих матеріалів через Інтернет.

Універсальний краєзнавчий фонд місцевих публічних бібліотек (Централізована бібліотечна система) виступає як центр краєзнавства на місцевому рівні. Вони відповідають за якісний відбір краєзнавчих документів і забезпечення їх активного використання. Їхній краєзнавчий фонд не є депозитарним, проте вони також обмежені у видаленні краєзнавчих документів. КФ Місцевих публічних бібліотек коливається від 1 до 4 тисяч примірників. Особлива увага приділяється створенню фондів краєзнавчих документів, які охоплюють як їхню територію, так і регіон в цілому. Ці фонди включають опубліковані та неопубліковані документи різних форм та мов, присвячені місцевості та регіону.

Краєзнавчі та місцеві документи мають велике значення та потребують особливих умов зберігання для наступних поколінь. Стратегія збереження цих документів полягає у колективному формуванні та зберіганні повного репертуару документів за участю різних бібліотек регіону. Такий підхід сприяє збереженню цінних матеріалів для майбутніх поколінь.

Краєзнавчі фонди бібліотек є надзвичайно важливими ресурсами, для яких потрібна особлива система зберігання та уважного відношення з боку як користувачів, так і працівників бібліотек. Забезпечуючи надійне зберігання краєзнавчих фондів, бібліотеки вирішують два соціально важливі завдання:

Гарантування збереження регіональної пам'яті: Це означає, що ці документи мають залишитися доступними нинішнім і майбутнім поколінням.

Забезпечення гарантованого доступу користувачів до усіх краєзнавчих документів: Це включає збереження документів у належному стані та надання доступу до них.

Серед стратегічних напрямків збереження краєзнавчого фонду в сучасних умовах можна виділити [8]:

Створення ефективної системи збереження краєзнавчих і місцевих документів: Це включає депозитарне та репозитарне зберігання цих матеріалів.

Формування страхового фонду найцінніших краєзнавчих і місцевих документів на електронних мікроносіях: це означає створення дублікатів цих документів для збереження у випадку непередбачуваних обставин.

Оцифрування краєзнавчих і місцевих документів є ще однією важливою стратегією, оскільки це дає можливість створити страховий фонд цих матеріалів.

Місцеві публічні бібліотеки повинні бути захищені як конкретні матеріальні об'єкти, так і соціальні інституції, які забезпечують збереження краєзнавчих фондів – це найцінніший документальний набуток кожного регіону.

Захист краєзнавчого фонду включає сукупність заходів, які стосуються законодавства, організації, технічних аспектів, етики та інших аспектів державної, регіональної та місцевої політики з охорони та збереження матеріальної та духовної спадщини народу.

Серед спеціальних заходів захисту бібліотечного фонду варто зазначити виділення унікальних краєзнавчих документів, створення спеціальних фондів (страхового, депозитарного, резервного, архівного) та запровадження програм електронного зберігання.

РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ БІБЛІОТЕЧНОГО КРАЄЗНАВСТВА В УКРАЇНІ.

2.1. Функції краєзнавчого бібліотечно–бібліографічного обслуговування.

Цілісна система краєзнавчої діяльності бібліотеки вимагає глибокого розуміння специфіки потреб користувачів у краєзнавчій інформації. Однак проблема полягає у визначенні змісту та структури цих потреб – у прагненні користувачів до документів, інформації та знань про конкретні місцевості всередині країни. Ця проблема пов'язана з контекстом та специфікою краю, що відображається у змісті інформаційних потреб. Аспекти територіального змісту є важливими для користувачів, але їх досліджено недостатньо.

Існують різні підходи до класифікації цих потреб. Найбільш поширена класифікація була запропонована Н.М. Кушнарєнко в 1990–х роках, а пізніше її розробку продовжила А.В. Предеїна в 2000 році.

Краєзнавчі інформаційні потреби користувачів складаються з різних рівнів і мають складну структуру. Це включає біологічний та соціальний аспекти. Біологічний рівень включає потребу в контакті з природою, орієнтації в природному середовищі та наслідуванні. Соціальний рівень включає пізнавальні, орієнтаційні та ідентифікаційні потреби [9].

Зміст і структуру цих потреб можна класифікувати за спрямованістю на конкретний вид діяльності або за суб'єктом (на рівні окремих осіб, груп користувачів, місцевих спільнот тощо).

Відповідно до нашої концепції, класифікація краєзнавчих інформаційних потреб ґрунтується на трьох видів людської діяльності, пов'язаної з краєм [10]:

- органічне включення в середовище краю: розуміння природного, соціального, культурного та історичного аспектів краю як складової людського життя.

- діяльність людини в межах краю: включає управлінську, науково–дослідну, навчальну, рекламну та громадську діяльність.

- поглиблене вивчення історії та сучасного життя краю: спрямоване на основні аспекти минулого та сучасності краю.

Пізнання рідного краю та духовний розвиток відбуваються впродовж життя і мають багато проявів. Любов до малої Батьківщини, бажання вивчати історію, мову, традиції формуються з дитинства.

Вікові етапи розвитку читання значно впливають на підхід до краєзнавчої діяльності. Кожній віковій групі читачів необхідний свій набір краєзнавчих заходів у дитячих бібліотеках.

Діяльність з краєзнавства з дітьми включає різноманітні заходи: книжкові виставки, огляди, зустрічі, презентації, казкові дні, малювання, перегляд матеріалів краєзнавчої тематики, ігри, написання літописів та родоводів, створення аудіоархів тощо.

Публічні бібліотеки сприяють об'єднанню мешканців краю шляхом [11]:

- виховання почуття власника краю, де вони проживають.
- допомагаючи зрозуміти зв'язок між місцевістю та всією країною.
- поширюючи знання про національні, етнічні, природні, культурні та мовні традиції краю.
- ознайомлюючи з сучасним станом і майбутнім розвитком краю.

– формуючи культуру міжнаціонального спілкування та толерантності.

Результати краєзнавчої роботи бібліотеки оцінюються якістю обслуговування користувачів та наданням послуг.

Бібліотечне обслуговування з краєзнавства має свої особливості у наданні організаційних заходів та послуг, що відповідають потребам.

Формування цілісної системи бібліотечного обслуговування базується на двох ключових показниках: організаційній структурі обслуговування та якісних краєзнавчих послугах на основі ресурсів.

Обслуговування користувачів у сфері краєзнавства відбувається за трьома способами: індивідуально, у групах та на масових заходах. В краєзнавчій діяльності всі напрями є важливими, але перевага надається індивідуальному обслуговуванню.

В краєзнавчому обслуговуванні бібліотек використовується широкий спектр інформаційних продуктів і послуг [12]:

- результати документального обслуговування: документи з краєзнавчої тематики.
- бібліографічні результати: відомості про документи.
- фактографічні дані: факти та дані про край.
- комплексні заходи: різноманітні події та заходи.
- інформаційні дослідження: результати проведених досліджень.
- консультаційні та сервісні послуги.

У краєзнавчому обслуговуванні бібліотек переважає бібліотечно–бібліографічне обслуговування, яке включає:

- надання краєзнавчих документів: з основного фонду бібліотеки.

– надання відомостей про документи: бібліографічне обслуговування.

У сфері краєзнавства, місцеві бібліотеки мають відступати від стандартизованих схем обслуговування. Різні умови та ресурси бібліотек потребують гнучкого підходу до обслуговування, що немає жорстких стандартів.

Використання краєзнавчого фонду залежить від рівня доступу та доведення інформації до користувачів. Для цього створюються довідково–бібліографічні апарати, проводиться диференційоване інформування користувачів про краєзнавчі документи та послуги.

З інтернетом бібліотекам відкриваються нові можливості для обслуговування [5]:

– розширення електронної складової: документи, електронні каталоги та бази даних.

– інтеграція традиційного та електронного ресурсів: співробітництво та об'єднання різних бібліотечних ресурсів.

– створення зведених каталогів та порталів: для зручного доступу до інформації через Інтернет.

– створення різноманітних баз даних: реферативних, бібліографічних, концептуальних тощо.

Ці нові можливості дозволяють бібліотекам підвищити доступність інформації та обслуговування користувачів у сфері краєзнавства.

Впровадження Інтернету в роботу бібліотек створює сприятливі умови для інтеграції краєзнавчих ресурсів та забезпечує миттєвий доступ до них в будь–який час та місце. Це відкриває можливості для поширення краєзнавчих знань та популяризації краєзнавчих продуктів і послуг бібліотеки.

Краєзнавча продукція бібліотек має відповідати деяким вимогам [10]:

- унікальність: щоб мати велику цінність для користувачів.
- сумісність з іншими ресурсами: для доступу до національних та світових інформаційних джерел.
- доступність для всіх: а не лише для користувачів конкретної бібліотеки.

Офіційний веб-сайт бібліотеки та регіональний веб-портал, який містить інформацію про краєзнавчі ресурси бібліотек краю, є найбільш зручними засобами публікації краєзнавчих ресурсів та послуг в Інтернеті.

Основними краєзнавчими ресурсами в Інтернеті є:

- електронні каталоги та бази даних: для пошуку інформації про краєзнавчі документи.
- повнотекстові документи: тексти рідкісних видань, довідники, тексти з історії рідного краю.
- бібліографічні покажчики: щодо літератури про край, місцеву пресу, рекомендаційні покажчики тощо.

Ці ресурси представлені в різних формах: повні тексти, інформація про них, різноманітні покажчики, які включають універсальні та тематичні покажчики, рекомендації щодо літератури та календарі подій.

Повнотекстові краєзнавчі документи можуть бути створені спеціально для сайту бібліотеки або бути опрацьованими версіями вже наявних видань. Це надійне електронне джерело для пізнання рідного міста, області або регіону, яке містить докладну інформацію про історію, сучасність, а також гіперпосилання, бібліографічні списки, ілюстрації та посилання на веб-сторінки підприємств і організацій регіону.

Електронні бібліографічні довідники, такі як "Історичні та пам'ятні місця... області", стали популярними завдяки своєму змістовному наповненню: історичні факти, описи конкретних локацій з відповідними

посиланнями та бібліографічні списки. Сторінка зазвичай має поділ на дві частини: зліва – перелік розділів для швидкого пошуку, а справа – тексти.

У розділі "Періодичні видання" на сайтах бібліотек часто наводять списки місцевих газет та журналів із зазначенням їхньої періодичності та наявності номерів. Це особливо корисно, якщо доступні повні тексти або електронна доставка, що зберігає оригінали й спрощує використання газет.

Рідкісні краєзнавчі видання тепер частіше з'являються у електронному форматі на сайтах бібліотек, завдяки конвертації у цифрову форму, що стає значним внеском у створення електронної краєзнавчої бібліотеки.

Довідники, присвячені різним аспектам життя краю чи його окремим місцевостям, також широко представлені на сайтах бібліотек. Вони дозволяють пошук за змістом та конкретними особами, надаючи бібліографічні дані, фото та перелік літератури для кожної особи.

Матеріали історико–краєзнавчих конференцій, альманахів та статті відомих істориків–краєзнавців часто зберігаються на сайтах бібліотек у розділах "Повнотекстові краєзнавчі колекції" або "Історико–краєзнавчі конференції".

У розділах "Електронні каталоги" і "Бази даних" можна знайти посилання на електронні краєзнавчі каталоги, які ведуть бібліотеки. Проте не завжди ці каталоги доступні в Інтернеті.

Сайти бібліотек часто містять інформацію про краєзнавчу діяльність бібліотеки, включаючи історію, опис краєзнавчого фонду та перелік доступних ресурсів.

Збір різноманітної краєзнавчої інформації на одному сайті або в розділі "Краєзнавство" може значно полегшити користувачам доступ до ресурсів, а їх взаємозв'язок за допомогою посилань покращить навігацію.

З розвитком інформаційних технологій виникає новий напрям для бібліотек – створення регіональних веб–порталів, до розробки яких залучаються працівники та ресурси всіх бібліотек краю (області, регіону).

Інформаційні веб–портали виконують різноманітні функції, забезпечуючи користувачам доступ до різних видів інформації та сприяючи взаємодії між різними групами користувачів:

- інформаційна функція: портал стає осередком великого обсягу краєзнавчої інформації, включаючи новини та архіви, і забезпечує зручний доступ для відвідувачів. Він консолідує дані з різних джерел, таких як бібліотеки та інформаційні центри, надаючи постійний доступ до них.

- комунікаційна функція: портал надає інструменти для комунікації в мережі Інтернет, такі як конференції та чати, що організують дискусії на різні теми, від історії регіону до сучасної політики та культурного життя.

- суспільно–політична функція: на порталі розміщується інформація про роботу органів влади, матеріали прес–служб, результати опитувань тощо. Тут також може бути представлена інформація про громадські та політичні організації регіону.

- комерційна функція: включає розміщення каталогу підприємств та публікацію новин у сфері бізнесу, що сприяє розвитку комерційних взаємозв'язків.

- навігаційна функція: портал може надавати списки краєзнавчих сайтів, які вважає за потрібне включити, такі як веб–сайти бібліотек, органів влади, політичних організацій і діячів, засобів масової інформації тощо).

2.2. Електронні ресурси та бази даних у краєзнавчому бібліотечно–бібліографічному обслуговуванні.

Краєзнавство впливає на формування національної свідомості та сприяє відчуттю спорідненості з минулим і сучасністю. Україна встановила ряд правових норм, спрямованих на підтримку краєзнавчої діяльності, що включає залучення органів влади, наукових та освітніх установ, а також широких верств суспільства. Програма розвитку краєзнавства до 2010 року, затверджена урядом, визначає широкий спектр заходів, що впроваджуються бібліотеками для підтримки цієї ініціативи.

Краєзнавча діяльність бібліотек, зокрема обласних наукових бібліотек, є одним із головних напрямків їхньої роботи. Вони активно популяризують краєзнавчу інформацію та реалізують державні та власні програми в цьому напрямі. У сучасній епохі, завдяки інформаційним технологіям, краєзнавча робота стала доступною через бібліотечні сайти.

Дослідження краєзнавчої діяльності показує, що обласні наукові бібліотеки презентують різноманітні краєзнавчі видання, а також інформацію про події та заходи, присвячені культурі регіону. Окрім цього, доктор Н. М. Кушнарєнко, провідний дослідник у цій галузі, виділяє основні складові краєзнавчих баз даних та підкреслює важливість електронних каталогів і баз даних у краєзнавчій діяльності бібліотек.

Проте, на сайтах бібліотек, передусім ОУНБ, часто недостатньо пов'язана інформація щодо історичних даних регіону. Наприклад, важливі деталі, які б стосувалися існуючих культурних закладів у минулому, чи інформація про наявність краєзнавчих товариств, не завжди відображаються на веб–сторінках бібліотеки.

Бібліотеки використовують різноманітні методи для розкриття свого краєзнавчого арсеналу, зокрема створюють бази даних, які мають різноманітні параметри, такі як мова, час, місце, тематика, обсяг і частота оновлення. Наприклад, бібліотека Сумської області має бібліографічну базу даних "Краєзнавство", що включає понад 35 тисяч документів українською та російською мовами, яка детально відображає архіви основного книжкового фонду та всіх підрозділів бібліотеки. Ця база доступна через розділ "Електронний каталог" на їхньому сайті, дозволяючи здійснювати пошук за різними критеріями [13].

Також, важливу роль відіграють бібліографічні видання, зокрема "Календарі знаменних і пам'ятних дат", які освітлюють окремі події та відомі особистості, пов'язані з історією регіону. Однак, користувачі зазвичай віддають перевагу повнотекстовим матеріалам, таким як статті, книги, історичні довідники тощо. Такий підхід активно пропонується в бібліотеках, які створюють повнотекстові електронні ресурси, що сприяють збільшенню інформаційної насиченості.

Бібліотечні сайти часто містять хроніки культурного життя регіонів, які є своєрідними літописами сучасності, представляючи події та заходи через оглядові матеріали на щотижневій чи щомісячній основі. Ці видання структуровані за різними тематиками і охоплюють різноманітні сфери життя регіону.

Також, важливо відзначити зростання партнерських зв'язків бібліотек з іншими культурними установами та пошуку альтернативних джерел краєзнавчої інформації. Ця співпраця породжує різні проекти, які спрямовані на розширення доступу до краєзнавчих даних та ресурсів, наприклад, створення електронних краєзнавчих ресурсів, що об'єднують фактографічну та бібліографічну інформацію, оцифровані видання та матеріали з архівів.

Сайти обласних універсальних наукових бібліотек пропонують різні місцеві карти, які відображають краєвиди від найдавніших до сучасних. Наприклад, на сайті Дніпропетровської обласної бібліотеки доступні картографічні матеріали різних напрямків, включаючи адміністративно-територіальний устрій, фізичні особливості місцевості, клімат, рослинність, тваринний світ, історичні місця та інше.

Часто на таких сайтах увага акцентується на позитивних сторонах регіону, показуючи найкращі досягнення, культурні та промислові відкриття. Однак, існують теми історії, які залишаються недостатньо висвітленими або навіть прихованими. Важливою є розширення інформації про події трагічного або маловідомого характеру, які можуть бути цікавими для громадськості, особливо в підготовці до святкування ювілеїв або важливих подій.

На бібліотечних сайтах, де відбувалися історичні події, можна було б відразу розміщувати інформацію про події, датування Указів Президента чи місцевих адміністративних рішень, додаючи короткий історичний опис, перелік літератури та матеріали з преси та інших подій, які відбуваються у рамках святкування.

У розділах краєзнавства та історії бібліотечних сайтів важливо звертати увагу на археологію, реконструкцію історичних будівель, подати історію краю через образотворче мистецтво та літературу. Тематичні розділи, такі як "Історія створення транспортної мережі міста", "Міське самоврядування в різні історичні періоди", "Історія поліцейського (пожежного, військового) відділку міста", "Освітні заклади міста в різні історичні періоди" варто більш детально розглядати.

Оцифровані сторінки рідкісних видань, присвячених "Виникненню нашого міста (чи села)", "Дореволюційним часам", "Довоєнним часам" можуть значно розширити наше розуміння минулого. Також, інформація про

переписи населення протягом різних періодів допоможе висвітлити демографічні аспекти історії краю.

Розвиток сторінок, присвячених обрядам, традиціям та самобутності народів різних регіонів України, є важливим напрямком краєзнавства. Проте, наразі такі сторінки часто розробляються тільки бібліотечними працівниками, в той час як важливо залучати до цього користувачів бібліотек та відвідувачів сайтів.

Особисті спогади та сімейні історії містять безцінну інформацію, яку не знайдеш у будь-яких архівах або музеях. Свідчення людей про їхнє життя, фотографії чи власний погляд на минуле розкажуть нам про те, як жили і що було важливим для цих людей.

Впродовж періоду з 1957 по 2002 рік Сумська обласна універсальна наукова бібліотека видає щорічний бібліографічний покажчик "Література про Сумську область за ... рік", який став своєрідним хроніконом життя регіону. Цей щорічник включав книги та найважливіші статті краєзнавчого змісту з наукових видань та періодики [14]. З появою інформаційних технологій з 2003 року цей щорічник став основою для створення та наповнення електронної бази даних "Література про Сумську область". На сьогодні ця база є однією з найбільших у своєму роді, і фахівці відділу краєзнавства спільно з бібліографами–краєзнавцями районних бібліотек активно наповнюють її. На листопад 2023 року обсяг бази становить 132 400 бібліографічних записів статей періодичних видань, опублікованих у регіональній та всеукраїнській пресі, а також матеріалів з наукових збірників.

Ця база даних привернула увагу краєзнавців, викладачів і студентів. Структура та наповнення бази систематизовані згідно зі схемою для краєзнавчих каталогів з урахуванням сучасних вимог і специфіки регіону. Вона надає можливості для повного збору регіональної інформації через

розширення фонду та аналітико–синтетичну обробку джерел, виявлення регіональних матеріалів у просторі Інтернету.

Особливістю цієї бази є наявність авторитетного файлу з розробленими предметними рубриками, що враховують особливості Сумського регіону. Це сприяє більш глибокій систематизації документів та їхньому подальшому розкриттю за тематикою. Для забезпечення ефективного пошуку база містить бібліографічні та лексикографічні словники [15].

Матеріали в цій базі відображають всі аспекти життя Сумщини, включаючи суспільно–політичне, культурне та мистецьке життя. Крім того, існує окрема база даних "Голодомор", що містить бібліографічні записи видань, публікації у наукових збірниках, матеріали конференцій та свідчення очевидців, що стосуються трагедійних подій голодоморів в Україні (1921–1923, 1932–1933, 1946–1947).

Окрім цього, є база даних "Бібліотека", яка містить матеріали про діяльність бібліотеки, наукові та довідкові видання, підготовлені фахівцями ОУНБ. Ця база нараховує 2984 бібліографічних записи.

Оцифрування видань - важлива частина збереження бібліотечних фондів. Для забезпечення цифрового зберігання та розпізнавання тексту була створена база даних "Оцифровані видання", у якій знаходяться повнотекстові видання, включаючи раритетні джерела. Зараз у цій базі 911 записів.

І на останок, база даних "Календар знаменних і пам'ятних дат" подає перелік визначних подій історії, включаючи події суспільно–політичного, культурного життя області та інформацію про досягнення земляків. На листопад 2023 року ця база нараховує 1783 записи.

Відділ краєзнавства ОУНБ вирішив створити електронну базу даних "Краєзнавчі періодичні видання кінця XIX – початку XX століття" з метою збереження та доступу до раритетних видань, які відображають громадсько–

політичне та культурне життя краю [16]. Ця база включає описи та повний текст газет, видань різних організацій, а також додатки до газет, які зберігаються у відділі краєзнавства. На листопад 2023 року у базі знаходиться 415 бібліографічних записів.

Українське суспільство виявляє зростаючий інтерес до персоніфікації своєї історії, тому ОУНБ розвиває різні інформаційні продукти, зокрема бази даних, бібліографії та біобібліографії, що містять бібліографічні записи про видатних осіб Сумщини. Ці бази сприяють розкриттю фонду ОУНБ, задоволенню інформаційних запитів користувачів та створенню бібліографічних посібників. Електронні краєзнавчі бази даних включають інформацію про особистості, біографії, бібліографії, повнотекстові твори та інші матеріали, що розкривають діяльність видатних осіб та історію регіону [17].

Одна з таких баз даних – "Олександр Олесь", започаткована у 2005 році, включає бібліографічні записи про життя та творчість Олеся на Сумщині. На листопад 2023 року в базі знаходиться 1452 бібліографічних записи.

Створення баз даних є важливим напрямком для бібліотеки, оскільки вони полегшують доступ до інформації та дозволяють краще вивчати історію регіону. Аналіз використання цих баз даних показує, що вони значно полегшують пошук тематичної та персональної інформації для користувачів.

Крім того, створення історико–дослідницьких бібліографічних баз відкриває нові перспективи у розвитку інформаційних ресурсів. Це може сприяти покращенню віртуального бібліотечного простору та подальшому розширенню можливостей краєзнавчої роботи бібліотек.

Однією з можливих ініціатив є створення краєзнавчої директорії, яка об'єднує відповідні сторінки бібліотек України, краєзнавчих об'єднань та товариств, сайтів періодичних видань, музеїв та архівів, історичних спілок,

надаючи посилання до них. Такий ресурс може стати цінним інформаційним ресурсом для вивчення історії регіонів та розвитку краєзнавчих досліджень.

2.3. Аналіз краєзнавчого бібліотечно–бібліографічного обслуговування на Сумщині.

Вивченням рідного краю активно займаються люди різного віку, місцеві та інші жителі, організації, установи та підприємства, для яких краєзнавство є важливою складовою. Державне краєзнавство включає в себе діяльність органів регіонального управління, наукових установ, музеїв, архівів та бібліотек. Це робиться для збереження культурної спадщини, національно–культурного відродження та підтримки розвитку української держави.

Бібліотечне краєзнавство є важливим напрямком у діяльності бібліотек різних рівнів (обласних, районних, міських, сільських). Його значення постійно зростає в умовах будівництва незалежної України, оскільки воно стає ключовим для вивчення власної історії та культурних традицій.

У сфері бібліотечного краєзнавства переважає бібліотечно–бібліографічне обслуговування, яке включає надання користувачам краєзнавчих документів та надання відомостей про ці документи. Організаційно–методичне та науково–методичне забезпечення цієї сфери відбувається через обласні універсальні наукові бібліотеки, які відповідають за стан краєзнавчої діяльності різних бібліотек незалежно від їх відомчої підпорядкованості.

Ці універсальні бібліотеки є центрами зберігання краєзнавчих ресурсів, бібліотечно–бібліографічного обслуговування та науковою установою. Вони надають методичну допомогу, публікують матеріали для розвитку

краєзнавчої діяльності, надають консультації та організують підвищення кваліфікації фахівців у цій галузі.

Сумська обласна універсальна наукова бібліотека виступає центром краєзнавчого бібліотечного обслуговування, а відділ краєзнавчої літератури та бібліографії центром бібліотечного краєзнавства в Сумській області. Його працівники координують та методично підтримують краєзнавчу діяльність бібліотек регіону та організують публічні заходи для популяризації літературних скарбів рідного краю [18].

Відділ здійснює ряд ключових напрямів роботи, спрямованих на зберігання, доступність та популяризацію краєзнавчої інформації. Ось детальніше про ці напрямки:

1. Формування та зберігання фонду краєзнавчих документів:

- створення та підтримання колекцій краєзнавчих матеріалів.
- формування страхового фонду для рідкісних видань, щоб забезпечити їх збереження.

2. Створення та ведення краєзнавчого каталогу:

- ведення зведеного краєзнавчого каталогу для доступу до інформаційних ресурсів бібліотек міста та області.
- покращення обміну краєзнавчою інформацією через електронний краєзнавчий каталог.

3. Бібліотечно–бібліографічне обслуговування:

- популяризація краєзнавчих ресурсів серед користувачів.
- надання доступу до цих ресурсів через веб–сайт, соціальні мережі та електронну доставку документів.

4. Співпраця з іншими установами та організаціями:

- взаємодія з культурними, освітніми, науковими закладами, музеями, архівами та видавництвами для обміну інформацією та ресурсами.

5. Створення краєзнавчих бібліографічних посібників:

- розробка та підготовка матеріалів для краєзнавчих посібників.

6. Навчальна та дослідницька робота:

- здійснення наукових досліджень у сфері краєзнавства.
- розробка методичних матеріалів для розвитку краєзнавчої роботи

в бібліотеках.

7. Участь у національних програмах:

– залучення до загальнодержавних програм, спрямованих на розвиток краєзнавства в Україні.

– ці напрямки допомагають створювати, зберігати та поширювати важливу краєзнавчу інформацію, співпрацюючи з різними закладами та організаціями для забезпечення доступу до цих ресурсів широкому колу користувачів.

Таблиця 2.1 – Запланована робота Сумської обласної універсальної наукової бібліотеки на 2023 рік.

Заплановано	
Кількість читачів	1900
Кількість відвідувань	4400
Видача літератури читачам	34885
Перегляди книжкові	20
Персональні полиці	58
Бібліографічні довідки	200
Бібліографічні покажчики літератури	8

Враховуючи інтерес користувачів до краєзнавства, відділ готує і видає щорічно:

- «Календар знаменних і пам'ятних дат Сумщини»;

– «Анотований каталог видань «Книги Сумщини – 2022». Випуск 19».

В 2023 році було розроблено і видано:

– Бібліографічний покажчик «Сумщина на сторінках української преси – 2022»;

– Біобібліографічний покажчик «Олександр Вертіль: до 65-річчя від дня народження»;

– Біобібліографічний покажчик з серії «Краєзнавці Сумщини» – «Надія Подоляка: до 50-річчя від дня народження» та інші.

Бібліотека створює медійні історико-культурні проекти, здійснює роботу в соціальних мережах з популяризації знань, інформації про рідний край, видатних земляків. Наприклад:

– Старе місто: екскурсії історичним середмістям;

– «Вшанування сильних духом»: державні нагороди, народне визнання Героїв Сумщини – учасників війни за Незалежність. Наповнення сайту СОУНБ;

– Актуалізація розділів «Топоніміка» та «Геральдика» на сайті СОУНБ;

– Ведення сторінки у соціальних мережах – ФБ-акаунт.

– Знайомство зблизька. «З любов'ю до книги й краєзнавства»: до 50-річчя краєзнавиці, науковиці Надії Подоляки відбулось в Сумах;

– Круглий стіл. «Поет оригінальний і цікавий» : до 200-річчя поета-романтика Якова Щоголева організували в районній бібліотеці в Охтирці.

Серед книжкових виставок можна виділити:

– Герої війни за Незалежність;

– В їхніх іменах твоя слава, Сумщино!;

Персональні полиці:

- « Найвідоміша в світі крoлевчанка» (До 100 – річчя поетеси–діаспорянки Віри Смереки (Крoлевеччина);
- « Найсильніша людина планети» (До 85 – річчя спортсмена–важковаговика Леоніда Жаботинського (Краснопіллящина);
- « Бібліо Граф з Конотопа» (До 195– річчя українського філолога, бібліографа Степана Пономарьова);
- « Легенда сумської медицини» (До 100– річчя лікаря–інфекціоніста, подвижника практичної медицини Зіновія Красовицького (Суми).

Тематичні полиці:

- « Мажорна палітра митця» (До 65– річчя художника Олександра Чередниченка (Суми)
- « За лаштунками сцени» (До 90– річчя Сумського академічного театру драми й музичної комедії ім. М.С.Щепкіна)

Книжкові перегляди:

- « Добрий геній Сум» (До 170– річчя мецената Павла Харитоненка);
- « Не тим щасливий, що горів, а тим, скількох зумів зігріти» (До 75– річчя поета, гумориста Григорія Єлишевича (Суми);
- « Душа одвічно прагне світла» (До 65– річчя літератора, перекладача, журналіста Олександра Вертіля (Суми).

Публічні бібліотеки грають ключову роль у збереженні "документальної пам'яті регіонів України", ставши центрами культурного та духовного життя місцевих спільнот [19]. Вони зберігають історичну спадщину та пам'ять про мешканців різних місць – міст, районів та сіл – у своїх колекціях. Бібліотеки діють як інформаційні посередники між

місцевими владними органами та населенням, збираючи, зберігаючи та надаючи доступ до нормативно–правових актів, бібліографічно описуючи їх та проводячи інформаційні заходи для громадськості.

План роботи Сумської публічної бібліотеки на 2023 рік відображає цілі, завдання, організацію обслуговування, збереження та використання фондів, надання інформаційно–бібліотечних послуг, розвиток комп'ютеризації та електронних сервісів, а також сприяння соціокультурній діяльності та методичним інноваціям бібліотек. Хоча в системі немає окремого краєзнавчого відділу, усі філії та центральна бібліотека ім. Т.Г.Шевченка активно займаються краєзнавством, спільно працюючи над виконанням поставлених завдань.

Таблиця 2.2 Запланована робота Сумської публічної бібліотеки на 2023 рік

Заплановано	
Кількість користувачів	75000
Кількість відвідувань	414200
Кількість книговидач	1500000
МБА	6

Суми в історичному і культурному просторі. Інформаційно–бібліографічне обслуговування користувачів:

В бібліотеках міста пройшли дні краєзнавства:

- «Літопис м. Суми»;

- «Суми: реалії часу»;
- «Поетичний портрет Сумщини»;
- «Подорожуємо Сумщиною»;
- «Рідне місто над Псллом».

Були розроблені краєзнавчі бібліографічні пам'ятки:

- «Література рідного краю» Вип. 2, Вип. 3 (Письменники ювіляри Сумщини 2023 року);
- «Павло Іванович Харитоненко» – до 170-річчя з дня народження (із серії «Їхніми іменами названі вулиці міста Суми»)

Працівники центральної бібліотеки та філій міста регулярно проводять вуличні промо-акції, зокрема такі, як:

- Загальносистемний День міста;
- «Суми в минулому та сьогодні»;
- День міста «Омріяне місто моє..»

В центральній бібліотеці були організовані круглі столи:

- «Творець українського модерну Василь Кричевський» (155 від дня народження В.Г.Кричевського);
- Григорій Єлишевич «Усміхнена осінь в колі друзів» (75 років від дня народження Г. Єлишевича);
- Євген Положій «Історії про війну» (55 років від дня народження Є.Положія).

Відео-презентації:

- Олег Корнієнко: «Правда та міфи про Суми» (55 років від дня народження О.М.Корнієнка);
- «Лауреат «Коронації слова» (55 років від дня народження Є. Положія);

– «Михайлівська цілина – унікальна територія» (до 95-річчя від дня створення).

Виставки:

– «Vivat, театр!»: до 90-річчя Сумського національного академічного театру драми та музичної комедії імені М. Щепкіна (до Міжнародного дня театру);

– «Свята до опери любов»: до 120-річчя від дня народження Б. Гмирі, українського оперного співака;

– «Гідний син великого батька» (170р. від дня народження П.І.Харитоненка)

Пізнавальні екскурсії:

– «Заповідний степ Сумщини» (до 95-річчя створення степового природного заповідника Михайлівська цілина);

– «Добрий геній Сум» (до 170-річчя від дня народження П. І. Харитоненка);

– «Лірик, співець кохання, патріот» (145р. від дня народження О.Олеся).

Також при Сумській публічній бібліотеці діє краєзнавчий клуб «Рідний край – життя мого перлина».

Для порівняння краєзнавчої діяльності я проаналізувала роботу бібліотеки Державного професійно-технічного навчального закладу «Сумський центр професійно-технічної освіти». Краєзнавче бібліотечно-бібліографічне обслуговування здійснюється значно менше, ніж в Обласній універсальній науковій бібліотеці та Сумською публічною бібліотекою.

Таблиця 2.3 План роботи бібліотеки Державного професійно–технічного навчального закладу «Сумський центр професійно–технічної освіти» на 2023 рік

Заплановано	
Кількість читачів	500
Кількість відвідувань	1100
Видача літератури читачам	8600
Презентація	1
Перегляди книжкові	8
Персональні полиці	12
Бібліографічні довідки	40
Дні інформації	2

В 2023 році бібліотека організувала презентацію:

– «Я – Суми: Сергій П'ятченко» до Всесвітнього дня письменника.

В читальній залі бібліотеки начального закладу були розміщені персональні полиці:

– «Росинка кожна бісером стає...» (75 р. від дня народження А.П.Гризуна);

– «Дослідник і співець її величності природи» (85 років від дня народження А. Давидова);

– 65 років від дня народження Олександра Васильовича Вертіля «Я поет і більш нічого...».

Протягом навчального року були проведені дні інформації:

- «Пам'ятаємо історію рідного краю»;
- «Письменники рідного краю».

При бібліотеці діє краєзнавчий гурток «Юний партіот».

Кожна бібліотека здійснює краєзнавчу роботу в залежності своєї місії, завдань, контингенту, який вона обслуговує, можливостей, вносячи таким чином й неоціненний внесок в промоцію рідного краю, його літератури, мистецтва, історичної спадщини.

2.4. Розроблення проєкту розвитку краєзнавчого бібліотечно–бібліографічного обслуговування, на прикладі Сумської публічної бібліотеки.

Мій проєкт "Їхніми іменами названі вулиці м. Суми" спрямований на вивчення історичної спадщини міста через перейменування вулиць на імена українських діячів. Його мета полягає у патріотичному вихованні мешканців та відтворенні української ідентичності через символічне відображення на карті міста імен видатних особистостей.

Проєкт включає кілька ключових етапів. Початковий етап визначається дослідженням і обговоренням у громаді варіантів перейменування вулиць. Далі відбувається організація заходів, таких як: виставки, презентації, та лекції, спрямованих на усвідомлення важливості нових імен для вулиць міста.

Невід'ємною частиною проєкту є створення інформаційних матеріалів, таких як буклети, фласри та відео–ролики, що поширюються

серед громади. Особлива увага приділяється освітнім заходам для дітей та молоді, щоб сприяти їхньому усвідомленню історії через нові імена вулиць.

Значна увага приділяється співпраці з місцевими органами влади, щоб отримати підтримку та легалізувати перейменування вулиць. Також важливо зібрати та врахувати відгуки та реакції мешканців на зміни назв вулиць, що дозволить врахувати громадську думку у розвитку проекту.

Проект "Їхніми іменами названі вулиці м. Суми" є спробою не лише підняти важливе питання переосмислення історичної пам'яті міста, а й спрямувати суспільство на вивчення та вшанування українських діячів через відображення їхніх імен на вулицях міста.

Основні кроки проекту "Їхніми іменами названі вулиці м. Суми" включають:

- дослідження і ідентифікація імен: вивчення життєписів та внеску українських діячів для обрання імен, які найкраще відображають історію та дух міста.

- залучення громади: проведення зустрічей та опитувань серед мешканців для залучення громадської думки та визначення пріоритетних імен.

- інформаційні кампанії: розробка та розповсюдження буклетів, відео–роликів та інших інформаційних матеріалів для широкої аудиторії.

- освітні заходи: проведення лекцій, майстер–класів, тематичних виставок для вивчення історії міста та підвищення патріотичного виховання.

- співпраця з органами влади: взаємодія з міською радою для отримання підтримки та легалізації перейменування вулиць.

Для проекту "Їхніми іменами названі вулиці м. Суми» було розроблено ряд заходів, відповідно до методів робіт. Повний список заходів

представлено в додатку 3 таблицею методи роботи в проєкті "Їхніми іменами названі вулиці м. Суми".

Отримання фінансування для проєкту " Їхніми іменами названі вулиці м. Суми" є необхідним і обґрунтованим завданням. Витрати на цей проєкт ретельно обдумані і націлені на досягнення конкретних цілей, що мають значущий вплив на громаду та історію міста. В додатку І представлено таблицю фінансування для проєкту " Їхніми іменами названі вулиці м. Суми".

Проєкт "Їхніми іменами названі вулиці м. Суми" є важливим і плідним кроком для міста та його громади. Інформація, представлена в цьому чаті, відображає глибоке розуміння необхідності перейменування вулиць та активізації патріотичного виховання через культурно–освітні заходи.

Структурований план проєкту демонструє ретельну підготовку та обґрунтування витрат для проведення опитувань, організації виставок, квестів, навчальних заходів та створення інформаційних матеріалів. Фінансовий план відображає розумне використання ресурсів для досягнення мети – відродження історії та визначення нових імен для вулиць, відображаючи глибокі цінності та культурні аспекти міста Суми [20-33].

Цей проєкт не лише сприяє зміні топоніміки міста, але й створює платформу для розгортання діалогу в громаді, покликаної зміцнювати національну свідомість та глибше розуміння власної історії. Його виконання відкриває можливості для спільної роботи громади, бібліотечних закладів та місцевих органів влади з метою збереження і популяризації культурно–історичної спадщини міста.

ВИСНОВКИ

Зважаючи на завдання щодо ролі бібліотек у відновленні історичної пам'яті України після набуття незалежності, виявлено, що ці установи відіграли важливу роль у збереженні та популяризації культурної спадщини. Новий етап історії країни після 1991 року вимагав переосмислення та збагачення знань про минуле, що стало основою для розвитку краєзнавчої діяльності у бібліотеках. Їхня роль у розкритті історичних аспектів, культурних цінностей та традицій відіграла ключове значення у формуванні національної свідомості та сприяла підтримці патріотизму серед громадян.

Краєзнавча робота бібліотек мала значний вплив на формування культурної ідентичності та громадянського патріотизму. Їхня діяльність допомогла розширити знання про рідний край, зберегти історичні та культурні цінності, а також підвищити інтерес до родинної спадщини та історії місцевостей. Важливим аспектом стало залучення громадян до вивчення культурного надбання регіону через різноманітні події, виставки, лекції, тематичні заходи у бібліотеках, що сприяло поширенню патріотичних ідей серед населення.

Порівнюючи методи краєзнавчої роботи, можна відзначити, що кожна бібліотека має власний підхід до проведення такої діяльності. Найбільше різноманітних методів застосовує Сумська публічна бібліотека, проявляючи активність та інноваційний підхід у проведенні краєзнавчої роботи. Водночас, менше різноманітності методів спостерігається у бібліотеки при ДПТНЗ СЦПТО. Однак це не означає, що вони не виконують свої завдання ефективно, а лише свідчить про меншу різноманітність застосовуваних методик.

Власним внеском в роботі є проєкт "Їхніми іменами названі вулиці м. Суми", який сприяє зміні топоніміки міста, створює платформу для

розгортання діалогу в громаді, покликаної зміцнювати національну свідомість та глибше розуміння власної історії. Його виконання відкриває можливості для спільної роботи громади, бібліотечних закладів та місцевих органів влади з метою збереження і популяризації культурно–історичної спадщини міста.

Узагальнюючи, краєзнавча діяльність бібліотек на Сумщині після набуття незалежності виявилася критично важливою для розкриття історичних аспектів та поглиблення зв'язку людей із своєю культурною спадщиною. Кожна бібліотека зуміла відіграти свою роль у відновленні історичної пам'яті, формуванні культурної ідентичності та патріотизму, надаючи доступ до різноманітних ресурсів та заходів, спрямованих на ознайомлення із культурним надбанням регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Савенко, О. П. Краєзнавча робота в бібліотеці: методичні рекомендації: навч. посіб. – Київ: Видавництво "Книга", 2008. – 240 с.
2. Петренко, І. М. Організація краєзнавчої роботи в бібліотеці: підручник. – Львів: Видавництво "Літера", 2013. – 312 с.
3. Кравченко, Л. І. Методика комплектування краєзнавчого фонду бібліотеки. – Одеса: Видавництво "Гельветика", 2016. – 178 с.
4. Ситник, В. П. Краєзнавча діяльність бібліотеки: теорія та практика. – Харків: Видавництво "Планета", 2009. – 201 с.
5. Гончаренко, В. А. Формування краєзнавчого фонду в бібліотеці: підходи та методи. – Дніпро: Видавництво "Поділля", 2010. – 189 с.
6. Полякова, М. В. Краєзнавчі ресурси бібліотек України: аналіз та перспективи розвитку. – Київ: Видавництво "Укртрезвідка", 2017. – 256 с.
7. Станіславська, О. М. Краєзнавча документація: відбір, зберігання, доступ. – Львів: Видавництво "Укрпрес", 2015. – 178 с.
8. Голуб, С. В. Організація документаційного забезпечення краєзнавчої діяльності бібліотеки. – Харків: Видавництво "Основа", 2012. – 234 с.
9. Тетеря, А. М. Краєзнавчий фонд: формування, збереження, доступ. – Київ: Видавництво "Укркнига", 2018. – 289 с.
10. Шевченко, В. С. Краєзнавча робота в бібліотеці: сучасний погляд. – Київ: Видавництво "Наукова думка", 2014. – 201 с.
11. Білецький О. Історія Сумщини. — Київ: Видавництво "Наукова думка", 2008. — 420 с.
12. Василенко П. Сумщина: минуле й сучасне. — Суми: ВТД "Університетська книга", 2015. — 280 с.
13. Герасименко І. Краєзнавство Сумщини. — Суми: ВТФ "Мрія", 2003. — 176 с.

14. Дорошенко В. Сумщина в історії України. — Київ: Видавництво "Смолоскип", 1993. — 320 с.
15. Козловський М. Сумщина: нариси з історії та культури. — Суми: ВТФ "Мрія", 2010. — 240 с.
16. Павленко О. Культурне надбання Сумщини. — Суми: Видавництво "Герда", 2018. — 180 с.
17. Сумщина в краєзнавчих дослідженнях: збірник наукових праць. — Суми: Сумський обласний краєзнавчий музей, 2017. — 300 с.
18. Ткаченко Г. Історико-краєзнавчі нариси Сумщини. — Суми: ВТФ "Мрія", 2006. — 200 с.
19. Шевченко М. Сумщина в культурній спадщині України. — Київ: Видавництво "Українська енциклопедія", 2012. — 360 с.
20. Івченко В. В. Підсумки 2022: Суми вистояли: такий головний результат цього приголомшливого, бурхливого та страшного року / В. В. Івченко. — Текст., граф. дані, ктм// Цукр. — 2022. — 29 грудня 2022.
21. Видатному спортсмену — центральну вулицю : також сумчани пропонують достойно вшанувати Героїв 3 окремої штурмової бригади // Ваш Шанс. — 2023. — № 40 (5-12 жовт.). — С. 3А.
22. Гриценко М. Не вихлюпнули б дитя... / М. Гриценко // Слово "Просвіти". — 2023. — № 30. — С. 7.
23. Майже 80 назв - на перейменування? // Ваш Шанс. — 2023. — № 27 (6-13 лип.). — С. 3А.
24. Майже детективна історія сумської вулиці : чому топонім Братів Кричевських фактично проіснував у Сумах менше року... // Ваш Шанс. — 2022. — № 50 (15-22 груд.). — С. 2А.
25. Миколаєнко О. Декомунізація та дерусифікація / О. Миколаєнко // Панорама. — 2022. — № 43 (28 груд.- 4 січ.). — С. А2. Нові покажчики для обласного центру : активісти вже почали популяризувати змінені назви сумських топонімів // Ваш Шанс. — 2022. — № 51 (22 груд.-29 груд.). — С. 2А.

26. Перелік вулиць, які перейменували в Сумській міській територіальній громаді, і їх нові назви // Ваш Шанс. — 2022. — № 49 (8-15 груд.). — С. 12А.

27. П'ятаченко С. Сумська топоніміка — не в той бік? : про Гарасима, Дарвіна та інші сумнівні перейменування / С. В. П'ятаченко // Ваш Шанс. — 2022. — № 32 (11-18 серп.). — С. 3А.

28. П'ятаченко С. Тупик русского міра: — Режим доступу: Facebook. Сергій П'ятаченко. — 2022. — 21 трав.

29. Сікорський О. Вулиці нашого міста : багато вулиць Сум незабаром отримають нові назви / О. Сікорський // Панорама. — 2022. — № 26 (31 серп.-7 верес.). — С. А1, А4.

30. Туча О. Лушпа, Кожедуб і Ковпак. Ким були люди, на честь яких назвали сумські вулиці // Цукр. — 2023. — 6 квітня 2023.

31. У Сумах з'явилася вулиця Івана Брюховецького : Сумська міськрада замінила Космодем'янську на ім'я першого ректора СНАУ // Ваш Шанс. — 2022. — № 40 (6 жовт.-13 жовт.). — С. 2А.

32. У Сумах перейменували 179 вулиць : рішення про зміну назв топонімів набуде сили наступного дня після завершення воєнного стану // Ваш Шанс. — 2022. — № 49 (8-15 груд.). — С. 2А.

33. У Сумах — знову перейменування : вулиця Кустовська, яка донедавна була Гагаріна, може ще раз змінити назву // Ваш Шанс. — 2023. — № 20 (18-25 трав.). — С. 2А.

ДОДАТКИ

Додаток А

Головні сторінки закладів Сумщини

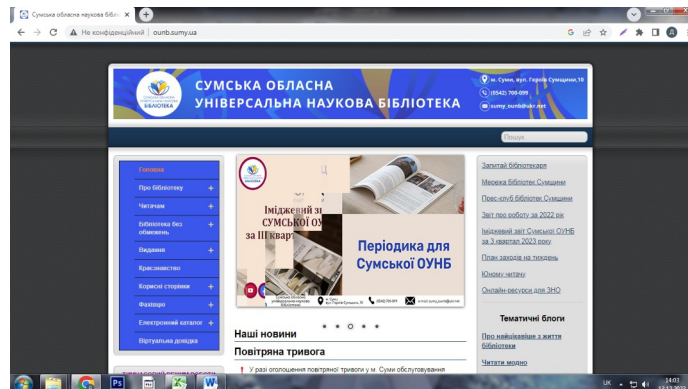

Рисунок 1. Головна сторінка Сумської обласної універсальної наукової бібліотеки

<http://ounb.sumy.ua/>

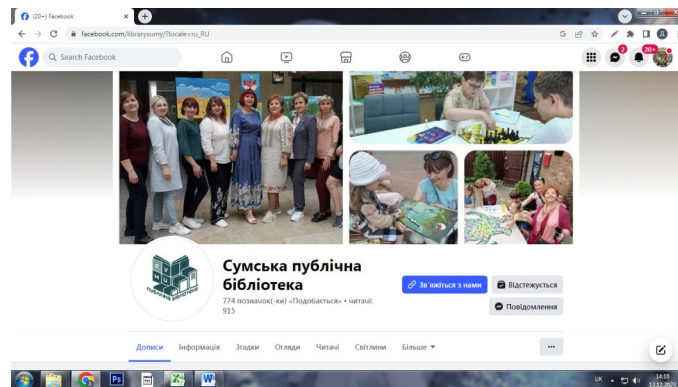

Рисунок 2. Сторінка Сумської публічної бібліотеки у Facebook

<https://www.facebook.com/librarysumy>

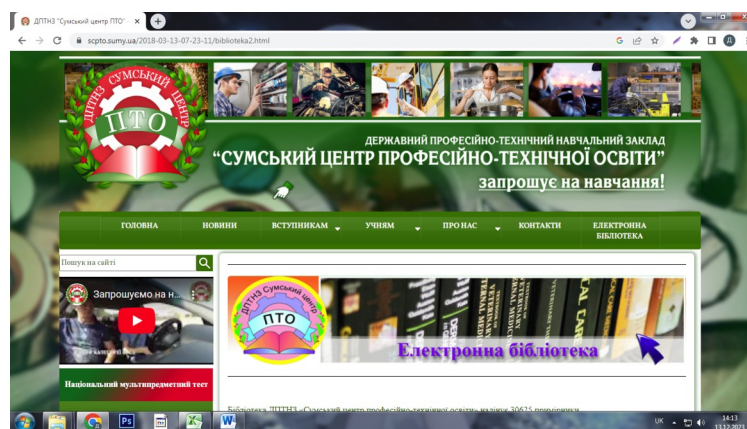

Рисунок 3. Головна сторінка Державного професійно–технічного навчального закладу «Сумський центр професійно–технічної освіти»

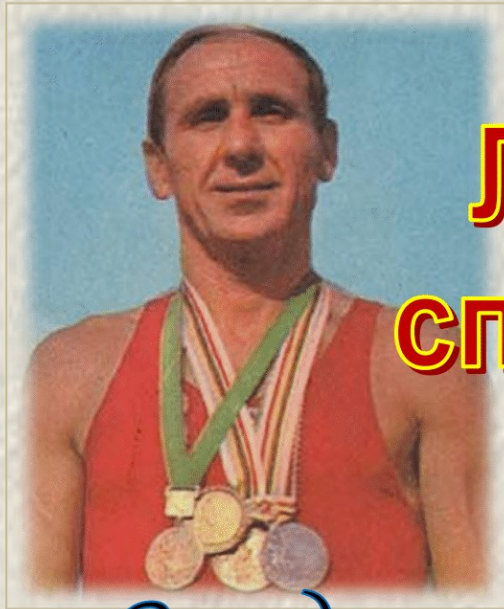
<https://www.scpto.sumy.ua/2018-03-13-07-23-11/biblioteka2.html>

Додаток Б

Краєзнавча пам'ятка «Легенда спортивної ходьби : Володимир Голубничий»

СУМСЬКА МІСЬКА ЦЕНТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА ІМ. Т.Г. ШЕВЧЕНКА

ВІДДІЛ ДОВІДКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ РОБОТИ ТА МАРКЕТИНГУ

Легенда спортивної ходьби

Володимир Голубничий

Краєзнавча пам'ятка

Серія
«Їхніми іменами
названі вулиці м.Суми»

Суми 2023

Додаток В

Олексій Грищенко : до 140-річчя від дня народження художника, письменника, уродженця Сумщини : краєзнавча біобібліографічна пам'ятка

**Сумська міська централізована бібліотечна система
Сумська міська центральна бібліотека ім. Т. Шевченка
Відділ довідково-інформаційної роботи**

Їхніми іменами названі вулиці м. Суми

Олексій Грищенко

До 140-річчя від дня народження художника, письменника,
уродженця Сумщини

Суми

2023

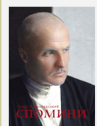
Шорт–аркуш «Павло Скоропадський: Останній гетьман України: До 150–річчя від дня народження очільника Української Держави»

Цим скористалися більшовики і за допомогою політичних демаршів та відкритих воєнних дій майже всі національні сили, що сконсолідувалися, примусили П. Скоропадського зректися гетьманства.

Після вступу військ Директорії до Києва Скоропадський деякий час перебував у місті, але невдовзі таємно виїхав до Німеччини. Протягом двох років жив у Швейцарії. Згодом поселився у м. Ванзее біля Берліна. Був співорганізатором численних філій гетьманських осередків у багатьох країнах світу. Зусиллями П. Скоропадського у 1926 р. створено Український науковий інститут при Берлінському університеті.

Помер Павло Скоропадський у квітні 1945 року у містечку Меттені, похований у м. Оберстдорфі (Баварія) в сімейному склепі Скоропадських.

Більше почитаєте на сайті «Спадщина України» за посиланням <http://www.spadshina.com/programs/tvortsirepubliki-ukrayini.100-rokiv-derzhavnosti/pavlopetrovich-skoropadskij/>

«Від часів Гетьманства 1918 року державність українська стала фактом, з яким світ вже рахувався і буде рахуватись. Шепер тільки від нас самих українців, залежить довести, що факт цей здатий до життя».

Із спогадів П. Скоропадського

Наша адреса:
м. Суми, вул. Нижньовисаренська, 6
тел. 22-63-32
E-mail: lib@library.sumy.ua; <https://libsumy.com/>

Рекомендовані джерела

Скоропадський П. П. Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918 / П. П. Скоропадський; із рос. пер. Е. Соловей. – К., 2017. – 456 с.

Скоропадський П. Спогади / П. П. Скоропадський; ред. Н. П. Ганник. – К., 1992. – 112 с.

***

Абліцов В. Г. Павло Скоропадський: гетьман, громадський діяч // Україна. Меценати / В. Г. Абліцов. – К., 2016. – С. 158-159.

Журавльов Д. В. Гетьман часів автомобілів, кінематографа і революції, або «Повернення булаводержця»: (П. Скоропадський) // Усі гетьмани України / Д. В. Журавльов. – К., 2012. – С. 487-504.

Реєнт О. П. «...я оголошую себе Гетьманом всієї України» Павло Петрович Скоропадський (1873 – 1945) // Усі гетьмани України / О. П. Реєнт, І. А. Коліяда. – Х., 2007. – С. 374-411.

Савченко В. Павло Скоропадський / В. Савченко. – Х., 2009. – 128 с. – (Знамениті українці).

Сенченко М. Останній гетьман України Павло Скоропадський / М. Сенченко // Вісн. Книжж. палати. – 2021. – № 9. – С. 3-5.

Творці державного престижу: [П. Скоропадський]. – К., 2021. – 568 с.: іл.

***

Терещенко Ю. Що встиг Скоропадський? [Електронний ресурс]: за сім з половиною місяців Гетьман зробив українське державотворення надзвичайно плідним та інтенсивним процесом / Ю. Терещенко // Історична правда: сайт. – Текст і граф. дані. – 2018. – 13 груд. – Режим доступу: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2018/12/13/153341/> (дата звернення: 25.04.2023). – Назва з екрана.

Сумська міська централізована бібліотечна система
Сумська міська центральна бібліотека
ім. Т. Шевченка
Відділ довідково-інформаційної роботи

Іхніми іменами названі
вулиці м. Суми

**ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ:
ОСТАННІЙ ГЕТЬМАН
УКРАЇНИ**

До 150-річчя від дня народження
очільника Української Держави

Суми, 2023

**Павло Петрович Скоропадський:
український державний, політичний
і громадський діяч, військовик.
Гетьман Української Держави.**

Народився Павло Скоропадський 15 травня 1873 р. у німецькому місті Вісбадені.

Батько, Петро Іванович Скоропадський (1834–1885), професійний військовий, ...був на Стародубщині повітовим предводителем дворянства.

По материнській лінії Марії Миклашевської родовід брав початок від Великого князя Литовського Гедиміна.

Павло Скоропадський споріднений із чотирма гетьманами:

♦ Онук Федора Скоропадського – Іван Скоропадський став гетьманом України після І. Мазепи (1708–1722).

♦ Прямий нащадок гетьмана Івана Самойловича.

♦ Прямий нащадок гетьмана Данила Апостола.

♦ Нашадок Анни Розумовської, сестри гетьмана Кирила Розумовського.

Як бачите, історія козацтва — по суті персональна історія роду.

До п'яти років Павлу жив у Німеччині, тому першою мовою, якою він заговорив, була німецька.

А далі була Україна, Чернігівська губернія [нині Сумська область], Троянець – родинна садиба Скоропадських.

Десятирічний майбутній генерал пройшов домашній курс навчання, а після передчасної смерті батька вступив до Пажеського корпусу в Санкт-Петербурзі.

Військова кар'єра П. Скоропадського складалася вдало – молодий гвардієць отримував чергові звання.

Коли відбулася Лютнева революція 1917 р., він командував 34-м армійським корпусом на Волині, ... який залишився чи не єдиною дисциплінованою і боєздатною частиною, що стримувала наступ більшовицьких військ на Україну.

29 квітня 1918 року П. Скоропадський взяв владу в Україні. Україна була проголошена Гетьманською державою на чолі з Павлом Скоропадським. Більшість партій та верств населення відмовили у підтримці Центральній Раді та її Раді Міністрів, тому переворот пройшов без пострілів та крові.

Гетьманська держава зобула широке міжнародне визнання, встановивши дипломатичні зв'язки з Австро-Угорщиною, Болгарією, Туреччиною, Данією, Персією, Грецією, Норвегією, Швецією, Італією, Швейцарією, Ватиканом, а загалом де-факто із 30-ма державами світу. На жаль, Антанта, орієнтуючись на відновлення («єдиної і неділимой») Росії, не визнала Гетьманську державу.

З ініціативи української громадськості та за підтримки гетьмана протягом 1918 р. були створені Українська Академія наук (що існує й донині, першим її президентом став В. Вернадський), засновані два державні українські університети — в Києві та Кам'янці-Подільському, 150-українських гімназій, Національний архів, Національна бібліотека та інші навчальні й культурні заклади.

**Потрєбувало вирішення
земельне питання**

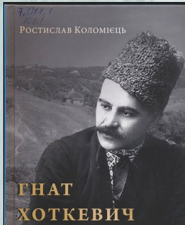
Гетьман скасував закони Центральної Ради про конфіскацію великих маєтків, але план їх викупу та розподілу між селянами так і не вдалося виконати. Невизначеність становища селян та поміщиків викликала невдоволення з обох боків. Крім того, до своїх маєтків поверталися російські поміщики, відбираючи у селян землю за допомогою збройних загонів гетьмана. Водночас через залежність гетьманської влади від Німеччини та Австро-Угорщини, куди вивозилася величезна кількість українського зерна, м'яса та цукру, відбувалося посилення невдоволення українського населення, представників різних політичних партій діями П. Скоропадського.

Врешті-решт, невирішеність аграрного питання, присутність в Україні іноземних військових частин, відсутність власної боєздатної армії, разом з поразкою держав центрального блоку призвели до краху Гетьманату.

Додаток Д

Шорт–аркуш «Гнат Хоткевич– великий просвітитель українського народу»

<p>Довгі роки ім'я Хоткевича було вилучено з історії української культури. Було зроблено все, щоб пішло у небуття саме його ім'я. Не було такого бандуриста, не було такого письменника, не було такого режисера. Не було, не було, не було...</p> <p>Утім, варто знайти в Інтернеті кадри з фільму «Назар Стодоля». Це єдина можливість побачити і почути Хоткевича під час виконання твору для голосу і бандури. Він виконує пісні на своїй улюбленій діатонічній бандурі, з якою не розлучався все життя.</p> <p><i>Енергія лише слідом за думкою — бажаю Вам тисячі світлих думок!</i> Галина Хоткевич</p>	<p>Твори Гната Хоткевича: Авірон. Довбуш : повісті, оповідання / Г. М. Хоткевич. — К. : Дніпро, 1990. — 560 с.. Вокальні твори [Ноти] / Г. М. Хоткевич. — Львів : Апріорі, 2017. — 104 с. : ноти. Два гетьмана / Г. М. Хоткевич. — К. : Дніпро, 1991. — 108 с. Довбуш : повість / Г. Хоткевич. — Х. : Фоліо, 2010. — 378 с. Життєві аналогії / Г. Хоткевич. — Х., 1999. — 232 с. Історія України (до кінця XVI ст.) : для мол. та середн. шк. віку / Г. М. Хоткевич ; упоряд. Н. Шумило. — К. : Веселка, 1992. — 228 с. Камінна душа : для ст. шк. віку / Г. М. Хоткевич. — К. : Школа, 2009. — 288 с. Тарас Шевченко : повість / Г. М. Хоткевич. — Львів : Каменяр, 1966. — 280 с.</p> <p>Про нього: Коломієць Р. Гнат Хоткевич / Р. Коломієць. - Х. : СИЦІЯ, 2019. - 122 с. Хоткевич Г. Г. Там, де не колеться трава : Гнат Хоткевич та його родина / Г. Г. Хоткевич. - Львів : Апріорі, 2017. - 224 с. Гейман Л. "Україна завжди була в мені, зі мною" : до 135-річчя від дня народження Гната Хоткевича / Л. Гейман // Українська мова й література в сучасній школі. — 2013. — N 2. — С. 47-56. Матвяс І. Г. Відображення гуцульського говору в мові творів Гната Хоткевича / І. Г. Матвяс // Мовознавство. — 2013 — N 6. — С. 41-45. Шлак В. Він знав, хто ми і чого нам треба : 140 років від дня народження Гната Хоткевича (31.12.1877) / В. Шлак // Урядовий кур'єр. — 2017. — N 243. — С. 7.</p> <p>Адреса : 40030, м. Суми, вул. Нижньовоскресенська, буд. 6 Тел. 226 -332 E-mail: lib@library.sumy.ua www.library-sumy.com</p>	<p>СУМСЬКА МІСЬКА ЦЕНТРАЛІЗОВАНА БІБЛІОТЕЧНА СИСТЕМА ВІДДІЛ ДОВІДКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ РОБОТИ ЦБ ІМ. Т. ШЕВЧЕНКА</p> <p><i>Їх імени іменами названі вулиці м. Суми</i></p> <p>Гнат Хоткевич — великий просвітитель українського народу</p> <p><i>Суми, 2023</i></p>
--	---	---

<p>Гнат Хоткевич — письменник, композитор, режисер, драматург, перекладач, митець, історик, бандурист, видавець, літературний критик, театрознавець, диригент, етнограф, педагог, інженер-винахідник, громадський діяч...</p> <p>Вражає кількість ним створеного: у музиці — понад 400 музичних композицій..., у літературі понад 300 творів.</p> <p>Народився 31 грудня 1877 (12 січня 1878) в Харкові на самій довгій вулиці — Катеринославській — в сім'ї поляка-міщанина Мартина Хоткевича та української селянки з Сумщини Ольги Кривоногової.</p> <p>Батьки потурбувались про те, щоб син одержав належну освіту. Шестирічний Гнат не тільки вмів читати і писати, але безмірно здивував свою харківську рідню — написав кілька невеликих оповідань «Драми з життя розбійників». І це у шість років!.</p> <p>Та чому дивуватися, якщо уже у дев'ятирічному віці, як він сам про це згадує, — відчував, що Гоголь пише неправильно і почав його поправляти, перекладаючи «Майські ніч» на українську.</p> <p>Відчуваючи нездоланний потяг сина до мистецтва, батько купив йому скрипку й найняв</p>	<p>Гнат Хоткевич постає перед нами насамперед як великий історик України, який відстоював незалежність України.</p> <p>Історик України — у <i>третомній «Історії України»</i>.</p> <p>Історик України — у <i>літературних, драматургічних творах</i> про видатних борців за незалежність України — Богдана Хмельницького, Івана Мазепи, видатних діячів художньої культури — Григорія Сковороди, Тараса Шевченка.</p> <p>Історик українського народного музичного мистецтва — як <i>автор досліджень з історії кобзарського мистецтва, підручників з гри на бандурі</i>.</p> <p>Історик українського театру — як автор досліджень з <i>історії українського театру на галицьких землях і творець українського народного театру, сільського, робітничого, гуцульського</i>.</p> <p>І ось тут у знаменнику його творчості проступає спільна якість — <i>просвітительство</i>. Гнат Хоткевич — великий просвітитель українського народу.</p> <p>У цій якості він творив вільно — згідно своїм уявленням про сенс свого існування на землі, тобто був обраним, розпізнавши Божий задум відносно свого життя в українському мистецтві.</p>	 <p>РОСТИСЛАВ КОЛОМІЄЦЬ</p> <p>ГНАТ ХОТКЕВИЧ</p>
--	---	--

Додаток Е

Список літератури з теми : «Дерусифікація вулиць м. Суми»

Дерусифікація вулиць м.Суми

Список літератури

У багатьох містах України почався процес очищення від російсько-імперського спадку у вигляді пам'ятників та назв вулиць. Топоніміка міста Суми також є рясно «маркованою» іменами російських діячів, які значно перевищують за кількістю імена українських діячів. Імен світових діячів на мапі міста практично немає. Очевидно, що з огляду на російську військову агресію, повернення власної історичної пам'яті, гідне вшанування українських діячів та героїв, а також з метою відновлення історичних назв є сенс продовжити приведення міської топоніміки до сучасних українських реалій та світоглядних цінностей.

1. Івченко, Владислав Валерійович (український письменник; журналіст; 1976 —). Підсумки 2022: Суми вистояли [Електронний ресурс] : такий головний результат цього приголомшливого, бурхливого та страшного року / В. В. Івченко. — Текст., граф. дані : — Режим доступу: <https://cukr.city/city/2022/pidsumky-roku/> // Цукр. — 2022. — 29 грудня 2022

2. **Видатному спортсмену** — центральну вулицю : також сумчани пропонують достойно вшанувати Героїв 3 окремої штурмової бригади // Ваш Шанс. — 2023. — № 40 (5-12 жовт.). — С. 3А.

Анотація: Розглядаються пропозиції щодо перейменування двох вулиць м. Суми: вул. Хворостянка (Праці) на вулицю Володимира Голубничого та вул. 2-гу Північну — на вул. Героїв 3 окремої штурмової бригади (3 ОШБр) та прилеглого скверу — на сквер Героїв 3 окремої штурмової бригади (3ОШБр).

3. **Гриценко, Микола** (відповідальний секретар НСПУ).

Не вихлюпнули б дитя... / М. Гриценко // Слово "Просвіти". — 2023. — № 30. — С. 7.

Анотація: Уродженець Сумщини, а нині киянин, український поет і громадський діяч розмірковує над проблемами і викривленнями в проведенні в Україні декомунізації-дерусифікації, зокрема в частині перейменування топонімів та вшанування пам'яті видатних діячів. Згадано таких уродженців Сумщини, як Пилип Капельгородський, Іван Багряний, Петро Калнишевський, наведено цікаві відомості про них.

4. **Майже 80 назв** - на перейменування? // Ваш Шанс. — 2023. — № 27 (6-13 лип.). — С. 3А.

Анотація: Йдеться про опрелюднений перелік населених пунктів Сумської області, назви яких не відповідають стандартам державної мови та перейменування села Московського на Шосткинщині.

5. **Майже детективна історія** сумської вулиці : чому топонім Братів Кричевських фактично проіснував у Сумах менше року... // Ваш Шанс. — 2022. — № 50 (15-22 груд.). — С. 2А.

6. **Миколаєнко, Олена**.

Декомунізація та дерусифікація / О. Миколаєнко // Панорама. — 2022. — № 43 (28 груд.- 4 січ.). — С. А2. **Нові показники для** обласного центру : активісти вже почали популяризувати змінені назви сумських топонімів // Ваш Шанс. — 2022. — № 51 (22 груд.-29 груд.). — С. 2А.

7. **Перелік вулиць, які** перейменовували в Сумській міській територіальній громаді, і їх нові назви // Ваш Шанс. — 2022. — № 49 (8-15 груд.). — С. 12А.

Додаток Ж

Порівняльна таблиця краєзнавчого бібліотечно–бібліографічного обслуговування Сумщини

Методи роботи	Назва закладу Сумщини		
	СОУНБ	СПБ	ДПТНЗ СЦПТО
Бібліографічний показчик	+	+	
Ведення сторінки у соціальних мережах	+	+	
Круглий стіл	+	+	
Книжкові виставки	+	+	+
Персональні полиці	+	+	
Тематичні полиці	+	+	
Дні краєзнавства		+	
Бібліографічні пам'ятки		+	
Вуличні акції		+	
Відео–презентації		+	+
Екскурсії		+	
Краєзнавчий клуб		+	+
Дні інформації			+

Додаток 3

Таблиця 3.1 Методи роботи в проєкті "Їхніми іменами названі вулиці м. Суми"

№	Перелік заходів	Аудиторія	Ресурси, які будуть залучені
1	Опитування «Як ви ставитесь до перейменування вулиць міста Суми?»	Вулична акція	Сумське обласне товариство «Просвіта», телерадіокомпанія «Відікон»
2	Книжкова виставка «Забуті, але Великі»	Читальна зала центральної міської бібліотеки	Газета «Ваш шанс»
3	Квест «Видатні діячі Сум»	ЗОШ №1	Жіноче об'єднання «Мереживо», краєзнавець Валерій Власенко
4	Година краєзнавства «Добрий геній Сум» (до 170-річчя від дня народження П. І. Харитоненка)	ДПТНЗ СЦПТО	Краєзнавець Сергій П'ятаченко
5	Фотовиставка «Колесо історії»	Вулична акція	Телерадіокомпанія «Відікон»
6	Цикл краєзнавчих експедицій «Моя вулиця названа на честь...» «Нові назви старих вулиць»	Вулична акція	Краєзнавець В'ячеслав Артюх
7	Виставка малюнків	Художня	Газета «Панорама»

	«Легенди мого краю»	школа №2	
8	Виставка–олімп «Нас надихають подвиги героїв–земляків»	Читальна зала центральної міської бібліотеки	Телерадіокомпанія «Відікон»
9	Урок історичної пам'яті «Памятаємо історію рідного краю»	ДПТНЗ СЦПТО	Краєзнавець Сергій П'ятаченко
10	Огляд–презентація «Спортивна слава Сумщини»	ЗОШ №18	Сумське обласне товариство «Просвіта»
11	Інформаційна відео скарбничка «Славетні імена землі Сумської»	Інтернет– сторінка Facebook	
12	Відео–роліки «Ми їх повертаємо»	Інтернет– сторінка Facebook	
13	Флаєра про історію вулиць	Вулична акція	Краєзнавець Валерій Власенко
14	Шорт–аркуш «Гнат Хоткевич– великий просвітитель українського народу»	Вулична акція	
15	Шор–аркуш «Павло Скоропадський:Останній гетьман України»	Вулична акція	
16	Краєзнавча бібліографічна пам'ятка «Герой із Горайстівки. Олексій Прокопович Берест»	ЗОШ №18, Вулична акція, Читальна зала,абонемен	Жіноче об'єднання «Мереживо»

		т центральної міської бібліотеки	
17	Красназнавча пам'ятка «Легенда спортивної ходьби: Володимир Голубничий»	Вулична акція, ДПТНЗ СЦПТО, Читальна зала, абонемен т центральної міської бібліотеки	
18	Красназнавча біобібліографічна пам'ятка «Олексій Грищенко: До 140– річчя від дня народження художника, письменника, уро дженця Сумщини»	Читальна зала, абонемен т центральної міської бібліотеки	

Додаток І

Таблиця І.1 Фінансування для проєкту " Їхніми іменами названі вулиці м. Суми"

№	Назва або суть товару / послуги / позиції у фінансовому плані	Сума, грн	Опис використання (за потреби), релевантна інформація
1	Опитування «Як ви ставитесь до перейменування вулиць міста Суми?»	2200	Придбання прапора України, мікрофона, динаміків для проведення опитувань.
2	Книжкова виставка «Забуті, але Великі»	3000	Закупівля книжкової полиці для організації виставки.
4	Година краєзнавства «Добрий геній Сум»	2000	Витрати на поліграфію, плакати, печиво, каву, чай та солодощі.
5	Фотовиставка «Колесо історії»	1000	Придбання фотопаперу та кольорового картриджу для друку фотографій.
6	Цикл краєзнавчих експедицій	1500	Витрати на флаєри, флажки та роздатковий матеріал для організації експедицій.
13	Флаєри про історію вулиць	1000	Купівля цупкого паперу, фотопаперу та кольорового картриджу для виготовлення флаєрів.

14	Шорт–аркуш «Гнат Хоткевич– великий просвітитель українського народу»	500	Витрати на ксероксний папір для виготовлення аркушів.
15	Шорт–аркуш «Павло Скоропадський: Останній гетьман України»	500	Витрати на ксероксний папір для виготовлення аркушів.
16	Краєзнавча бібліографічна пам'ятка «Герой із Горайстівки. Олексій Прокопович Берест»	1500	Придбання ксероксного паперу та кольорового картриджу для бібліографічної пам'ятки.
17	Краєзнавча пам'ятка «Легенда спортивної ходьби: Володими р Голубничий»	1500	Витрати на ксероксний папір та кольоровий картридж для пам'ятки.
18	Краєзнавча біобібліографічна пам'ятка «Олексій Грищенко: До 140– річчя від дня народження	1500	Придбання ксероксного паперу та кольорового картриджу для біобібліографічної пам'ятки.

	художника, письменника, уродженця Сумщини»		
Загальна сума товарів та послуг, грн	17200	Загальна сума, необхідна для проведення проєкту " Їхніми іменами названі вулиці м. Суми"	